

Gooik

WORKSHOP
HERDORPEN GOOIK

Editors

Pascal De Decker
Griet Hanegreefs
Hans Leinfelder
Tine Van Herck
Karel Wuytack

Redactie	Pascal De Decker, Griet Hanegreefs, Hans Leinfelder, Tine Van Herck, Karel Wuytack
Participerende studenten	Maaïke Cauwels, Kevin Claeys, Lien Claeys, Nele Coen, Mathijs Cool, Jolien Coppejans, Filine Declerck, Marlies Declerck, Floris De Clercq, Stijn De Kegel, Jens De Ketelaere, Niels De Maesschalck, Melchior De Witte, Dorien Dilles, Jaap Duenk, Karim El Ouall, Annelie Gaudissaboïs, Lore Goethals, Saar Huyghebaert, Charlotte Jacobs, Yaelle Jacobs, Silke Lemant, Kristien Luypaert, Kelly Maene, Nathan Mertens, Helena Mullie, Sandu Niessen, Johan Oosterlynck, Axel Rijpers, Jorg Roets, Kai Saillart, Annelien Uvin, Simon Vanaken, Silke Van Bruyssel, Brenda Vandenberghe, Ben Vandenput, Jakob Vandevoorde, Michiel Van Gucht, Emily Vanhaverbeke, Simon Vanreusel, Valérie Vanwallegghem, Aurélie Vercruysse, Thomas Verheye, Wouter Verleure, Caro Vermeiren, Dimitri Voordeckers, Steven Vranckaert, Yiqiao Wang, Cleo Willaert en Babette Wyckaert Kevin Claeys, Lien Claeys, Jens De Ketelaere, Jaap Duenk, Silke Lemant, Charlotte Jacobs, Simon Vanaken, Ben Vandenput, Wouter Verleure, Caro Vermeiren
Verantwoordelijke uitgever	A©B SRP © Copyright 2015 A©B SRP Master in stedenbouw en ruimtelijke planning KU Leuven Faculteit Architectuur Campus Sint-Lucas Gent www.arch.kuleuven.be/campus-sint-lucas-gent

ISSN-NUMMER: 2466-7374

Niets in deze uitgave mag worden verveelvuldigd of openbaar gemaakt, door druk, fotokopie, microfilm, of welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUDSTAFEL

Inleiding : Studentenworkshop Herdorpen Gooik Gooik 2030	004 006
<i>Simon De Boeck, 1ste schepen Gooik</i>	
Atelier Gooik	008
<i>Peter Vanden Abeele, MAAT ontwerpers</i>	
Goeiendagdorp	010
<i>Ad Habets, Titia Hajonides en Sandra Schult, Zijaanzicht</i>	
Framing & Connecting	012
Vormelementen in het Gooikse kern- en landbouwlandschap.	
<i>Charlotte Jacobs, Ellen Van Mulders, Helena Mullie, Jacob Vandevoorde, Kristien Luypaert, Nathan Mertens, Silke Lemant, Yiqiao Wang</i>	
Over de hoofdzaak en zijn bijzaken, een boerentram en enkele monumenten voor de Internationale	016
De gemeentekern van Gooik en zijn vier bijkernen	
<i>Jolien Coppejans, Marlies Declerck, Ben Vandenput, Michiel Van Gucht, Aurélie Vercruysse, Wouter Verleure, Steven Vranckaert, Babette Wyckaert</i>	
Dissectie van het lint	020
Continuïteit zorgt voor verlies van contrast tussen kern en lint.	
<i>Filine Declerck, Jeroen De Heel, Niels De Maesschalck, Kelly Maene, Brenda Vandenberghe, Emily Vanhaverbeke, Caro Vermeiren, Dimitri Voordeckers</i>	
‘Guuk, da moeje echt meemoaken’	024
De zoektocht naar deze synthetiserende compositie van het heden daagse landschap	
<i>Annelie Gaudissaboïs, Annelien Uvin, Axel Rijpers, Jaap Duenk, Jens De Ketelaere, Kevin Claeys, Lien Claeys, Thomas Verheye en Valérie Vanwallegghem</i>	
Big boxes on the hillside?	028
Het villavraagstuk van Gooik.	
<i>Maaïke Cauwels, Mathijs Cool, Floris De Clercq, Stijn De Kegel, Lore Goethals, Saar Huyghebaert, Yaelle Jacobs, Sandu Niessen, Simon Vanaken</i>	
Gooik	032
Verlegen voor een nieuwe kern	
<i>Cleo Willaert, Dorien Dillens, Jorg Roets, Kai Saillart, Karim El Ouall, Melchior De Witte, Nele Coen, Silke Van Bruyssel, Simon Vanreusel</i>	
Landelijke knooppunten, netwerken en parels in Gooik	036
<i>Hans Leinfelder, Karel Wuytack, Tine Van Herck, Griet Hanegreefs, Pascal De Decker en de studenten SRP van KU Leuven</i>	

Studentenworkshop Herdorpen Gooik.

Het boekje dat u in handen hebt, is het resultaat van een workshop georganiseerd door de master stedenbouw en ruimtelijke planning aan de KU Leuven faculteit Architectuur, campus Sint Lucas Gent. Deze intensieve samenwerking tussen de twee masterjaren verliep tijdens de atelierweek van drie tot zeven november 2015. Deze workshop vormt een integraal onderdeel van de studio over Luik (1ste master) en een studio in en over Brussel (2de master). Met de keuze voor de Gemeente Gooik wensden we studenten in contact te laten komen met andere facetten binnen hun vakgebied waarvan we overtuigd zijn dat ze noodzakelijk zijn in de verdere ontwikkeling van de studenten hun 'future self'.

In de eerste bijdrage 'Gooik 2030' van schepen Simon De Boeck zijn de zes concrete vragen van waaruit de zes multidisciplinaire teams deze opdracht aanvaarden terug te vinden alsook een reflectie over het geleverde werk vanuit het perspectief van de gemeente. Deze vragen werden op de startdag door burgemeester Michel Doomst en schepen Simon De Boeck toegelicht op het gemeentehuis en vervolgens geconcretiseerd tijdens de rondrit doorheen de gemeente.

Gespreid over de verschillende dagen werden genodigden gevraagd een lezing te geven. Frans Thissen gaf onder de titel 'Dorpen in verandering' de studenten een kader, om zowel vanuit onderzoek als beleid veranderingen te duiden als kansen en nieuwe perspectieven te exploreren. Als laureaat van de Open Oproep 2013 voor het masterplan voor Gooik presenteerde maat ontwerpers hun voorstellen en ontwerpen op maat van het dorp Gooik. Het landschapsbureau zijaanzicht deelden tijdens de presentatie 'dorp als daad' hun expertise in plattelandsontwikkeling via 'bouwstenen voor dorpen' met onze studenten. Zowel maat ontwerpers als zijaanzicht werden na hun presentatie concreet betrokken binnen het workshop-gebeuren in de studio. We vroegen aan beiden om een korte (na)reflectie te schrijven de tekst 'Werken in en ontwerpen aan het dorp' (maat ontwerpers) en 'Goeiendagdorp' (zijaanzicht) vormden respectievelijk de tweede en derde bijdrage.

Vervolgens vindt u een korte duiding van de verschillende teams waarin u kan lezen hoe ze elk met hun initiële vraag zijn omgegaan en hoe ze hun voorstellen hebben verwerkt tot een filmpje. Deze resultaten, werden publiekelijk gepresenteerd aan genodigden en de bewoners van Gooik op

zeven november 2015 in Cam te Gooik. U kan deze filmpjes (her)bekijken op de site van de KU Leuven (<http://kuleuven.be>)

Tot slot vindt u het artikel 'Landelijke knooppunten, netwerken en parels in Gooik' terug dat tot stand kwam vanuit een samenwerking tussen de studenten uit de verschillende groepen en de begeleidende docenten als een meta reflectie over het geleverde werk. We wensden u met deze publicatie en filmpjes veel lees- en kijkgenot. Ons rest enkel nog enkele personen, zonder wie deze workshop er niet zo uit had gezien, expliciet te bedanken. We noemen ze hier graag op: Simon De Boeck (1ste Schepen Gooik), Luk De Jonghe (Ruimte Vlaanderen), Michel Doomst (Burgemeester Gooik), Karel Lhermitte (Plattelandsacademie), Anika Penne (hoofd technische dienst Gooik), Johnny Van Bavegem (heemkunde Gooik), Eric Van Snick (gemeentesecretaris Gooik), Martine Wauters (logistieke ondersteuning Gooik).

Figuur 2. Groepsfoto in Kempeneer, Freddy, 52 studenten helpen Gooik met ontwikkeling toekomstvisie, 03/11/2015, <http://www.persinfo.org>

Gooik 2030

Simon De Boeck, 1ste schepen Gooik

Hoe moet Gooik eruit zien in 2030? We denken er als gemeentebestuur hard over na, met bv. het masterplan voor Gooik centrum, een ontwerp voor een ruilverkaveling of een visie op Kesterheide. Er beweegt wat op planologisch gebied: een ruimtelijk labo, waar gewerkt wordt aan het leefbare dorp van de toekomst, is onze ambitie.

Een ideaal werkterrein voor onze opleiding stedenbouw en ruimtelijke planning, zo moeten de docenten van KULeuven, campus Sint Lucas Gent, gedacht hebben. En ze stelden voor om hun studenten een week naar onze kleine plattelandsgemeente te sturen, om zo voeling te krijgen met ruimtelijk ontwerpen in een landelijke omgeving.

Over dat aanbod hoefden we geen 2 keer na te denken. Wat een buitenkans om een enorm potentiële van 60 jonge en intelligente creatievelingen los te laten op onze omgeving. Een intense week doorspekt met lezingen en begeleiding door experts terzake uit Vlaanderen en Nederland.

De eerste ervaringen in de loop van de projectweek leken onze verwachtingen te gaan inlossen. De studenten vormden een goedlachse, beleefde en respectvolle aanwezigheid in het dorp. Maar tegelijk stelden ze vooral kritische vragen, analyseerden met een scherpe blik en leverden innovatieve ideeën. Concreet stelden we samen met de docenten enkele concrete vraagstukken op:

- 1 HOE KUNNEN DE LEEGSTAANDE HOEVES & KERKEN WORDEN INGEZET EN UITGROEIEN TOT EEN MEERWAARDE?
- 2 HOE KAN HET MASTERPLAN VAN DE DORPSKERN VAN GOOIK OP EEN KRITISCHE MANIER INSPIREREN VOOR DE ANDERE KERNEN?
- 3 PROBLEMATIEK OF POTENTIE : VERLINTEN VERSUS ONTLINTEN ?
- 4 LANDSCHAP ALS LEIDRAAD VOOR DE ONTWIKKELING VAN GOOIK
- 5 HELP MIJN VILLA WORDT TE GROOT? NADERE KIJK OP DE VERKAVELINGEN
- 6 HANDEL VERKIEST STEENWEG BOVEN DORPSKERN, OMKEERBAAR? WAT IS NOG DE ROL VAN DE KERN?

Verdeeld in 6 groepen werkten de studenten, letterlijk dag en nacht, aan antwoorden op deze vragen. Op een kleine week tijd, brachten zij 6 filmpjes van hoge kwaliteit naar de publieke presentatie. Binnen elk van de thema's slaagden ze erin minstens 1 nieuw idee of een uitdagende reflectie voor de dag

te brengen. We zullen de komende maanden en jaren met zekerheid af en toe verwijzen naar de ideeën van de studenten.

Als buitenstaander wezen ze ons op wat we zelf soms uit het oog verliezen. Het beeldbepalend belang van de schoolgebouwen in de kernen en van de kapelletjes als ankerpunten in het landschap (al dan niet met WIFI hotspot). De uniciteit van de 5 deelenkernen en de illusie van een totaaloplossing voor hun specifieke uitdagingen. Het belang van de strategische uitstraling van een dorpskern, als plek met identiteit te midden van het saaie bouwlint. De potentie van te grote villa's en de relatieve schaal van ons dorp in haar regio. De sterkte van de leegte en de rust van ons landschap als ultieme troef.

We danken de docenten en studenten van harte voor hun open en kritische blik op ons dorp. We hopen tenslotte dat Gooik ook voor jullie een leerzame en memorabele etappe was. In elk geval steeds welkom terug voor een frisse geuze op een zomers terras met zicht op het Breughellandschap.

Figuur 3. Presentatie en verwelkoming burgemeester Michel Doornst in het gemeentehuis.

Atelier Gooik

Peter Vanden Abeele, MAAT ontwerpers

Werken in en ontwerpen aan het dorp vraagt om andere insteken, technieken of attitudes dan bij 'klassieke' ontwerpogaves. Het vraagt van de stedenbouwkundige om eveneens een dorpsdeskkundige te zijn. Hoe kunnen we beter onder de huid van de dorpsbewoner kruipen dan ons er actief tussen te zetten? Eén aanpak houdt alvast in om veel dichterbij het dorp betrokken te geraken, net zoals dorpsbewoners ook meer bij hun woonomgeving als geheel (het dorp) betrokken zijn dan stadsbewoners bij hun wijk of stadsdeel. Toen we als Maat-ontwerpers de opdracht kregen voor de opmaak van het masterplan voor het dorpsvernieuwing Gooik zijn we het proces gestart met Atelier Gooik. Drie dagen kampeerden we figuurlijk in Gooik, spraken met diverse actoren, organiseerden rondetafelgesprekken en een dorpsbabbel. Een directe start voor het onderzoek midden in de leefwereld van de dorpsbewoners. Later kwamen we met ons Atelier Gooik terug: op de braderij-jaarmarkt, voor nog een dorpsbabbel, voor meer gesprekken en bezoeken. Het Studentenatelier Gooik nam het kamperen wel letterlijk. Een weekje verblijven in Gooik, werken vanuit de lokale school. Binnen-en-buitenlopen in het dorp voor een terreinbezoek maar evengoed om boodschappen te doen of een pint te pakken. De studenten werden snel deel van het dorp en het dorp werd deel van hun ervaringen. Het helpt ontegensprekelijk om tot een gepaste ontwerpinterventie te komen. Het studentenatelier Gooik lijkt zo zo wel heel sterk op de zomerworkshops folkmuziek die jaarlijks in Gooik doorgaan en waarbij meer dan honderd enthousiaste muzikanten in het dorp tussen de bewoners kamperen, er optredens en lessen geven, en gewoon een praatje slaan of een hapje eten met de dorpsbewoners. Over elk van deze korte, maar intense verblijven, wordt door dorpsbewoners gesproken, ze leiden tot discussie én enthousiasme over hun dorp. Ze voegen dynamiek toe in een anders soms stil dorp. Elk van deze ateliers is daarmee een extra stap richting dorpsvernieuwing. Waar zetten we volgende keer onze tenten op?

Figuur 4. Begeleiding Laura Nagels (MAAT ontwerpers)

Goeiendagdorp

Ad Habets, Titia Hajonides en Sandra Schuit, Zijaanzicht

Gooik is een losse verzameling kerkdorpen, die met bebouwing langs oude straatwegen langzaam naar elkaar toe groeien. De nederzettingsvorm doet denken aan een rhizoom of wortelnetwerk dat elk jaar opnieuw het bewijs levert van zijn vitaliteit en uitgestrektheid met de bouw van nieuwe woningen. Naarmate de jonge takken rijker bloeien, kwijnen oudere delen weg. Kerken, hoeven en winkels komen leeg te staan en hand in hand daarmee verschraken de sociale contacten en de dorpscultuur.

De door de burgemeester geentameerde afficheactie 'Gooik "goeiendag" straat' is een signaal dat er iets aan de hand is. Men voelt dat met de toeloop van stedelingen ook een stedelijke mentaliteit het dorp binnensluis, waarbij het 'vriendelijk groeten' (groeten bij naam en belangstelling tonen) vervangen wordt door de beleefde anonieme groet en men voorvoelt dat zelfs die groet ooit achterwege zal worden gelaten, zoals in de stad. Dat is slechts een kwestie van tijd.

Voor Nederlandse ruimtelijk ontwerpers die Gooik bezoeken heeft dit dorp al direct een streepje voor op wat zij uit eigen land kennen: het dorp is van stedelijke verkavelingen verschoond gebleven, het landschap is tastbaar door zijn reliëf en talrijke veldwegen, de woningarchitectuur is verscheiden ondanks typologische eenzijdigheid *. Zij hebben de rumoerige steenweg dan al verlaten en bewegen zich op sterk kronkelende weggetjes door akkers en weiden, passeren grote hoeven, oude buitenhuizen en populierenbosjes in laag broekland.

Van de kilometers lange lintstraten vinden zij de bestrating lelijk, een offer aan de auto. Zij voelen zich door de huizenrijen buitengesloten van het landschap erachter. Toch maakt de stijgende en dalende beweging, gepaard aan het afwisselend bochtenwerk, hun weg door het dorp tot een boeiende ervaring. Maar koning auto regeert. Alsof dorpsbewoners zich alleen per auto verplaatsen. Mogen zij geen ommetje maken, trimmend of wandelend met hun kind, hun geliefde, hun hond? De lintstraat nodigt er niet toe uit. Eigenlijk moet je in een klein halfuur om een dorp heen kunnen lopen. Het dorp hoort eerst en vooral een domein van de traagheid te zijn *.

Hier en daar bespeuren de ontwerpers gemeentelijke pogingen tot boomaanplant langs de hoofdstraat. Die vinden zij zinloos. Een dorpsboom staat niet op straat en zeker niet in een rij, hij hoort op een dorpsplein of solitair op een erf *. Daar staat hij veilig en vrij en kan tot volwassen formaat uitgroeien. Solitaire bomen in voortuinen zouden gemakkelijk tot sieraad van de straat kunnen worden. In

plaats van affiches voor het raam zou de gemeente het planten van inheemse bomen op het voorerf moeten stimuleren. Een boom in een voortuin is ook een geste naar de straat ('ik schenk je beschutting, schaduw, vogels!'), een vriendelijk gebaar in tegenstelling tot de grimmige aanblik van brede opritten naar ver teruggelegen dubbele garagedeuren in streng gesloten voorgevels. Vooral de nieuwste kubusvormige woonhuizen blinken er in uit. Dit is geen goeiendagarchitectuur. Deze gevels stralen reserve en wantrouwen uit, een afkeer van de straat en de cultuur van het dorp.

Met de lintstraat, een zo wezenlijk onderdeel van het moderne Vlaamse dorp, hebben de studenten van de KU Leuven zich niet heel intensief bezig gehouden. Zij aanvaarden hem als onvermijdelijk, zien hem niet als het begin van iets beters. Toch is hier, op de voorgrond van het dorpslandschap, - of moet men zeggen in het repoussoir, de lijst van het landschap? - veel winst te behalen: in het plaveisel, op de voorerven, in de plaatsing en het gezicht van het huis, in doorsteken door het lint naar het achterland.

De studenten poneren weloverwogen voorstellen voor hergebruik van lege gebouwen, groot en klein. Schilderkunstig gesproken zijn zij vooral gericht op de keerzijde van het dorp, het landschap achter het lint en dan vooral op de midden- en achtergrond. Zij schetsen er nieuwe hedendaagse voorgronden bij en suggereren nieuwe trage verbindingen volgens oude lijnen.

De grootste winst is dat een week lang hun ogen en gedachten waren gewijd aan het dorp. Want het dorp heeft alleen kansen als het op de academische agenda staat.

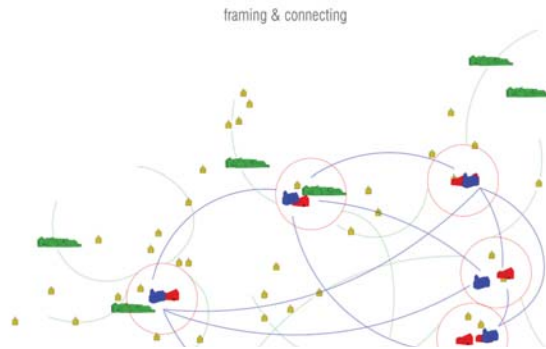
Figuur 5. Lezing Sandra Schuit en Ad Habets van Zijaanzicht

* Tien gouden regels voor het dorp, in: Dorp als Daad, bouwstenen voor dorpen van het oosten, Arnhem 2004
download via:
<http://www.zijaanzicht.nl/project/26/Dorp%20als%20Daad%20-%20bouwstenen%20voor%20dorpen%20in%20het%20oosten.html>

Framing & Connecting

Vormelementen in het Gooikse kern- en landbouwlandschap

De vormelementen structureren het Gooikse landschap.

De gemeente Gooik stelt zich de vraag hoe kerken en leegstaande hoeves ingezet kunnen worden. Het zijn beide structurerende elementen in de dorpskernen en haar omliggend landschap. Daarom wordt de vraag geherformuleerd tot hoe dergelijke componenten ingezet kunnen worden om een antwoord te bieden aan ruimtelijke uitdagingen in Gooik.

Het belang van structurerende vormelementen

De gemeente Gooik bestaat uit vijf dorpskernen die telkens opgebouwd zijn uit drie vormelementen: de kerk, de school en het café of de parochie. Daarbuiten wordt het landschap gestructureerd door hoeves en kapelletjes die langs de weg prijken. Deze structurerende componenten functioneren als identiteitsdragers en herkenningspunten. Het is daarom belangrijk dat deze elementen hun vorm behouden in het Gooikse kern- en landbouwlandschap. Toch vervullen deze elementen vandaag enkel nog een vormelijke rol. Ze hebben geen belevingswaarde meer voor de inwoners van Gooik. Bij gevolg worden de belangrijkste vormelementen – kerken, scholen, hoeves en kapelletjes – gekoppeld aan een ruimtelijke uitdaging waarop ze kunnen inspelen. De vormelementen kunnen hierbij gezien worden als *framing & connecting elements*: zij versterken de dorpsidentiteit en verbinden het landschap opnieuw met het dorp.

Framing elements als kernversterking en dorpsidentiteit

De kerktorens en historische schoolgebouwen vormen vandaag structurerende en identiteitsdragende elementen in de dorpskern. Ondanks de aanwezigheid van deze framing elements in elke kern vormen ze niet meer het centrale punt van het dorpsleven zoals voorheen. Kerken staan leeg, publieke ruimtes zijn parking en de scholen zijn aan vernieuwing toe. Zo stelt zich de vraag hoe deze centrumelementen opnieuw kunnen bijdragen aan de kernversterking en dorpsidentiteit van Gooik.

"The sculpture consists only of the frames of the altarpiece, thus replacing the work's depictions of religious figures and allegories with a direct experience of the natural world, opening up a contemplative view on the nearby cityscape." - Kris Martin

Door de terugloop van het aantal kerkgangers worden de kerken in Gooik, net zoals in vele Vlaamse gemeenten, geconfronteerd met onderbenutting. De religieuze beleving zal dan ook gecentraliseerd worden in de hoofdkerk in het administratieve centrum van Gooik. Voor de overige kerken is het volgens ons belangrijk dat de kerk publieke positie niet verliest. Ooit vervulde de kerk een prominente bindende rol, de ontmoetingsplaats voor het dorp. Daarom zal er een verschuiving plaatsvinden van een religieuze collectieve beleving naar een pure collectieve beleving. Zo zou een kerkgebouw getransformeerd kunnen worden tot een overdekt plein door het gebouw op het maaiveld open te werken. Eén generieke strategie kan echter geen oplossing bieden voor alle kerken. Dit zou immers de eigenheid van elke kern aantasten. Elke kerk krijgt dan ook een nieuwe publieke invulling vanuit de specificiteit van de dorpskern. Hierbij gaat het zowel over de binnenruimte - het kerkgebouw zelf - als de buitenruimte - het aangrenzende plein. Op die manier wordt de onbebouwde ruimte opnieuw ingericht voor collectiviteit en niet langer voor individueelgerichte auto's. Zo zal de kerk van Oetingen een onderdeel worden van het aansluitend schoolgebouw, de kerk van Leerbeek zal fungeren als een dorpsshal, Strijland krijgt er een nieuwe evenementenruimte bij en de kerk van Kester wordt omgevormd tot een buurthuis. Het resultaat hiervan is een nieuw netwerk van ontmoetingsplaatsen die de dorpskernen versterkt en hun eigen identiteit in de verf zet.

Figuur 8. Kerk Leerbeek tot dorpsshal.

Een tweede *framing element* in de kern is de dorpschool. Dit is één van de stokpaardjes van de gemeente Gooik waarbij zij trachten de verschillende dorpsidentiteiten in ere te houden. Toch liggen er vandaag plannen op tafel om deze historische gebouwen af te breken, te fusioneren of uit te breiden. De verklaring voor deze contradictorische trend is enerzijds dat de gebouwen niet meer aan de energetische normen kunnen voldoen en anderzijds dat het leerlingenaantal steeds toeneemt. Dit laatste facet is te verklaren door een beweging die start vanuit Brussel waarbij leerlingen steeds vaker school lopen in randgemeenten, waardoor leerlingen vanuit deze gemeenten vaker kiezen voor de omliggende dorpen. In het streven naar een differentiatie in dorpsidentiteiten is het belangrijk deze transformaties met respect voor de ruimtelijke identiteit van deze scholen uit te voeren. Het behoud van een gevoel of verwijzingen naar het historische bouwwerk zijn hier voorbeelden van.

Connecting elements als schakel tussen dorp en landschap

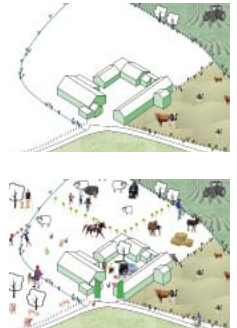
"His diverse use of the readymade from the antique relic to the highly engineered or more ephemeral and immaterial interventions provoke a space for uncertainty, enquiry and existential reasoning." - Kris Martin

Het landschap buiten de dorpskernen wordt vandaag gestructureerd door hoeves en kapelletjes, de hierboven genoemde connecting elements. Beide hebben potentieel de relatie tussen dorp en landschap opnieuw te herstellen. De hoeves die vroeger een ruimtelijke vertaling waren van de functionele relatie met het landschap, staan vandaag vaak leeg. Binnen de pilootprojecten *Productief Landschap* voor het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen, onderzoekt de gemeente Gooik vandaag de mogelijkheid om deze leegstaande hoeves om te vormen tot collectieve woningen. De probleemstelling is echter niet

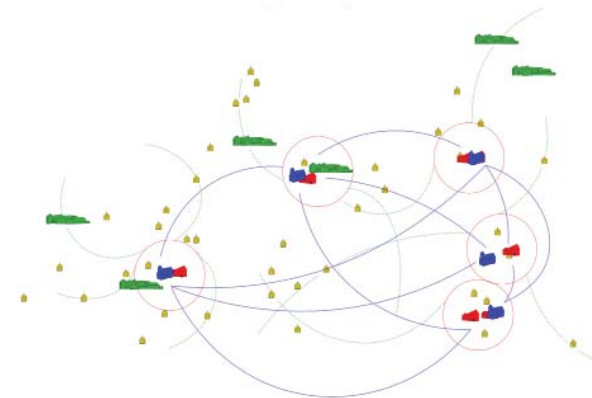
de leegstand, wel de wegtrekkende landbouwers. Het is een gevolg van het huidige landbouwsysteem waarbij schaalvergroting noodzakelijk is om nog mee te kunnen concurreren binnen het traditionele landbouwlandschap.

De schaalvergroting in de landbouw is ook in Gooik dagelijkse realiteit en biedt een verklaring voor de leegstand: de percelen zijn te klein om voldoende rentabiliteit te bieden binnen de traditionele landbouw. Een tendens die in schril contrast staat met de moeilijkheden die biologische landbouwers ondervinden bij de toegang tot gronden. De leegstaande hoeves kunnen hierop inspelen. Zij bieden kansen aan andere (meer duurzame) vormen van landbouw(landschappen). Zo hebben deze hoeves een groot potentieel om de voedselproductie te koppelen aan lokale consumenten. Daarnaast zouden andere programma's zoals recreatie of zorg extra inkomsten voor (biologische) landbouwers kunnen genereren. In beide scenario's wordt opnieuw een relatie gecreëerd tussen het landbouwlandschap en het dorpsleven, het is duidelijk een *connecting element*. Alle hoeves zonder meer omvormen tot collectieve huisvesting, zou dus een gemiste kans zijn.

Figuur 8. Transformatie hoeve naar zorgboerderij

Het laatste vormelement zijn de kapelletjes: zij fungeerden vroeger als plek voor een individuele religieuze beleving. Vandaag hebben ze hun mentale betekenis echter verloren. Daarom wordt er geopteerd deze te koppelen aan een zacht recreatienetwerk. Zo kunnen ze tegelijk als ruimtelijk structurerend element functioneren en plaats bieden voor een intieme persoonlijke ervaring in het landschap. Op deze manier ontstaat er een netwerk van rustpunten in het landschap van Gooik.

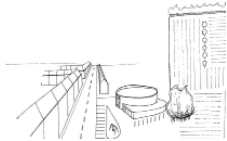
Figuur 9. Transformatie kapelletje tot hotspot

De vormelementen krijgen opnieuw een betekenis als framing & connecting elements.

Over de hoofdzaak en zijn bijzaken, een boerentram en enkele monumenten voor de Internationale

De gemeentekern van Gooik en zijn vier bijkernen

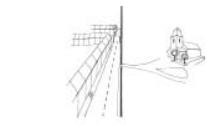
De gemeente Gooik beschikt naast over een idyllisch landschap ook over enkele eigenwijze dorpskernen. Buiten hoofdkern Gooik spreiden zich vier bijkernen uit over de heuvelachtige omgeving, met name Strijland, Oetingen, Kester en Leerbeek. In de loop van 2012 werd via een Open Oproep van de Vlaams Bouwmeester een studieopdracht uitgeschreven voor de opmaak van een masterplan voor de dorpskern van Gooik. Ongeveer één jaar later werd de opdracht uitbesteed aan Maat Ontwerpers die recent het masterplan afronden.

Figuur 10. Observatie van de dorpskern van Strijland

Figuur 11. Observatie van de dorpskern van Oetingen

Figuur 12. Observatie van de dorpskern van Leerbeek

Figuur 13. Observatie van de dorpskern van Kester

Voorafgaand aan de workshop in Gooik werd ons de opdracht voorgeschoteld een onderzoek te voeren naar de manier waarop dit masterplan voor de hoofdkern toepasbaar zou kunnen zijn voor de andere kernen. Onmiddellijk werd duidelijk dat het zaak was deze opdracht te herdefiniëren. Relevantier was dan ook te vertrekken vanuit de opgedane observaties in de vier kleinere kernen om deze vervolgens te toetsen aan evenveel ambities die werden vooropgesteld in het masterplan voor de Gooikse dorpskernen.

In wat volgt, wordt ingegaan op de identiteit van Strijland, Oetingen, Kester en Leerbeek zoals gesynthetiseerd in enkele schetsen. Vervolgens passeren de ambities met betrekking tot de dorpskern van Gooik de revue. Hieruit volgt een kritisch omgaan met zijn ambities, toegepast op de kleinere centra. De centrale vraag hierbij is in hoeverre het masterplan leidraden kan bieden voor ruimtelijke vraagstukken in deze bijkernen, zonder afbreuk te doen aan zijn specifieke identiteiten.

Ik zie ik zie

Frappant is in Strijland (figuur 1) de manier waarop de weg vanuit Gooik het centrum van zijn verlinte bijkern nadert in een bebouwde koker die het zicht op het omliggende landschap verhindert. Deze tunnelvisie van traditionele verkavelingen wordt verrassend genoeg onderbroken ter hoogte van Strijlands kerkplein. Achter het beton strekt zich een glooiend natuurlijk landschap uit wat visueel een sterk antwoord biedt op de nevengechikte bebouwde ruimte. Een heel andere situatie

doet zich voor in Oetingen (figuur 2). Verdoken van de Ninoofsesteenweg slingert de wagen over kleinere wegen naar dit dorp waarvan het centrale plein het hart vormt. Het verenigt rondom zich een kerk, een schoolgebouw en enkele handelszaken waar het eigenlijke plein vandaag dienst doet als parking om deze faciliteiten te bereiken met de wagen. De situatie in Oetingen verschilt dan ook danig van deze in Leerbeek waar de Edingsesteenweg erg bepalend is voor de identiteit van deze laatste (figuur 3). Zijn ligging aan de steenweg hindert het dorp echter niet achter een langgerekte muur toegang te geven tot een andere identiteit. Het dorpsplein en zijn kerk vertonen immers geen sporen van de drukke aanwezigheid van de steenweg. Het is op deze plek minder moeilijk zich de historische idylle van Leerbeek voor de geest te halen. In Kester doet het centrale plein dienst als parkeerterrein, fysiek afgesneden van een nabijgelegen plein voor een boerenmarkt. Het resultaat is een weinig kwalitatieve dorpskern (figuur 4).

De Gooikse bijkernen vertonen dezelfde moeilijkheden als degene waarmee ongetwijfeld een groot deel van de Vlaamse regionale kernen worstelen. Hun ooit idyllische uitzicht en relatie tot het landschap zijn verwikkeld in een machtsstrijd met een samenleving die modern is. Dit vertaalt zich ruimtelijk in een landschap dat niet langer het werkveld is van het merendeel van zijn bewoners, steeds meer plattelandsbewoners werken immers in nabijgelegen centra zoals Halle, Ninove en Brussel. Tot slot zijn de verplaatsingen naar de grootwarenhuizen op de steenwegen, de beveiligde garage van de - vaak te grote - villa en het onderhouden van de sociale relaties in de buurt steeds vaker afhankelijk van de auto.

Een masterplan voor Gooik

Het masterplan van Gooik is erin geslaagd de oorspronkelijke inbreidingsopgave in het dorpscentrum te overschouwen om zo enkele ambities en leidraden te formuleren, rekening houdende met de eigenheid van Gooik. De ambities op de schaal van de dorpskern richten zich zo op een versterkte beleving van het landschap, een zichtbaar maken van het publiek domein in de dorpskern, een pleidooi voor gegroepeerde publieke functies en het stimuleren van het parkeren rondom de dorpskern (figuur 5). Het is onze overtuiging dat deze ambities niet generiek zijn, maar desondanks een startpunt kunnen zijn om kritisch te reflecteren op de ruimtelijke identiteiten van de bijkernen. De ambities uit het masterplan van Gooik worden gehanteerd als leidraden om de eigenheid van

Figuur 14. Ambities op schaal van de dorpskern van Gooik (Maat-ontwerpers i.s.m. Sofie Vandellannoote, Masterplan dorpskern Gooik. Toelichting (2015).

elke plek in de verf te zetten. Een fysiek ontwerp komt hier tot slot niet aan te pas, de nadruk ligt op een positie-inname, een ultieme sublimatie van de eigenheid van elke bijkern.

De bijkernen gesublimeerd

In Strijland biedt het ongemakkelijke dorpscentrum een zeldzame kijk op het landschap van het Pajottenland. In tegenstelling tot het masterplan van Maat Ontwerpers die het voorstel van een DORPSLUS, letterlijk een groen wandelpad rondom de kern, lanceerden, wordt Strijland in zijn eigenheid gesublimeerd. De ronde kerk van Strijland is een interessant ruimtelijk element om de aandacht volledig op dit visuele landschap te leggen. Zij kan functioneren als een mentale toegangspoort om zich ook fysiek in de natuur te begeven.

Figuur 15. De boerentram anno 1969

Figuur 16. "POUR ABOUTIR, VOTEZ SOCIALISTE"

Ontwaakt! verworpenen der Aarde
Ontwaakt! verdoemd in hong'ren
sfeer
Reed'lijk willen stroomt over de
Aarde
en die stroom rijst al meer en meer
Sterft, gij oude vormen en
gedachten
Slaaf geboor'nen, ontwaakt!
ontwaakt!
De wereld steunt op nieuwe
krachten
begeerte heeft ons aangeraakt

Makkers! ten laatste male
tot de strijd ons geschaart
en de Internationale
zal morgen heersen op Aard'
Makkers! ten laatste male
tot de strijd ons geschaart
en de Internationale
zal morgen heersen op Aard'

De staat verdrukt; de wet is logen
de rijkard leeft zelfzuchtig voort
Tot 't merg wordt d'arme uitgezogen

In Oetingen vormt het plein en de nabijgelegen faciliteiten het kloppend hart van het dorp. De bereikbaarheid en invulling berust echter sterk op de wagen. Waar Maat Ontwerpers een MICROSTRIP voorstelden voor de dorpskern van Gooik, wordt het centrum van Oetingen door ons gesublimeerd. Het centrale parkeerplein wordt afgezet en een gigantisch ballenbad is een eerste aanzet om de publieke ruimte te transformeren in een dorpsvenement.

In Leerbeek richt het probleem zich in de eerste plaats op een tweeledige identiteit van het dorp. Eén focus is gericht op de snelle steenweg, een andere op de trage, idyllische dorpskern. De ambitie van Maat Ontwerpers om van de DORPSLUS en belangrijke leidraad te maken voor de kern van Gooik zou ook in Leerbeek gehoor kunnen vinden. Eerder dan dit, verkiezen we deze fysieke grenssituatie te sublimeren. Insnijdingen in de vorm van menselijke figuren in verschillende houdingen vergen van de gebruikers van een recreatieve en functionele as rondom Leerbeek enige moeite om het raakpunt van de twee snelheden in het dorp te kruisen.

In Kester ontbreekt op een opzichtige manier de wisselwerking tussen een lokale markt en het kerkplein. Opnieuw kan Maats DORPSAS een leidraad zijn om deze twee ruimtes met elkaar te verbinden via een eenvoudig hellend platform. Wij verkiezen echter de fysieke eigenheid van Kester te sublimeren. Oversteken van het ene plein naar het andere gebeurt bij voorkeur door gebruik te maken van twee hoge constructies, verbonden met elkaar via een dun koorddanserskoord.

De Gooikse DORPSLUS op lijn gesteld: de boerentramlijn als recreatieve ruggengraat

Het masterplan voor de dorpskern van Gooik doet het voorstel een DORPSLUS te introduceren. Dit wandel- en fietspad zou toelaten te genieten van en te recreëren in het waardevolle landschap rondom het dorp. Deze concentrische dorpslus heeft slechts weinig betekenis wanneer opgeschaald naar het recreatief medegebruik van de bijkernen. Onder andere om die reden legden Maat Ontwerpers er terecht de nadruk op de oude trambedding van de tram die Brussel verbond met verschillende plaatsen in het Pajottenland te beschouwen als een geschikte drager voor het zacht recreatief verkeer (figuur 6). Deze opschaling van de dorpslus biedt twee voordelen. Ten eerste versterkt het het natuurlijk landschap en de beleving ervan door de nadruk op een zachte lijninfrastructuur die de concentrische kernen van Gooik verbindt. Ten tweede laat het toe een fietsveilige verbinding te creëren die het zachte verkeer ontkoppelt van de gevaarlijke en weinig aantrekkelijke linten tussen de dorpskernen. Het resultaat is een recreatieve ruggengraat die de dorpskernen onderling verbindt, mede dankzij de integratie van de bestaande wandelwegen die al dan niet gekoppeld zijn aan de vele beken en grachten.

We selecteerden vijf strategische kruispunten waar anker-elementen worden aangebracht die de lijninfrastructuur van de oude trambaan articuleren. Deze trambaan was lange tijd niet enkel een sterk ruimtelijk lichaam maar kenmerkte zich ook als een sociaal structurerend element in een veranderende samenleving. De aanwezigheid van de tram betekende een vlotte verbinding voor de landbouwarbeiders naar de grotere en vaak progressieve steden. Ondanks de vrome steun aan de tramverbinding vanuit de katholieke zuil betekende de stedelijke connectie ook een grotere verspreiding van het socialisme op het Vlaamse platteland. Daarbuiten zorgde de tramverbinding voor een grotere mobiliteit, activering en ontplooiing voor een groot deel van het volk. Om deze redenen werd ervoor gekozen de vijf anker-elementen te laten verwijzen naar enkele parels van het Russisch Constructivisme, de meest sublieme architecturale uitdrukking van het socialisme.

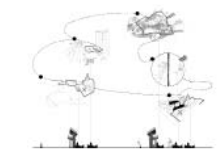
Een masterplan voor een dorpskern houdt rekening met de eigenheid van die dorpskern, zoals Maat Ontwerpers dit hebben gedaan voor Gooik. Uitgaande van de identiteiten van zijn bijkernen bleek het niet mogelijk de ambities te hanteren als leidraden. Hun eigenheid, lelijkheid en frustraties verdienden een sublimatie.

en zijn recht is een ijdel woord
Wij zijn 't moe naar and'rer wil te
leven
Broeders! hoort hoe gelijkheid
spreekt:
Geen recht waar plicht is
opgeheven
geen plicht leert zij waar recht
ontbreekt

Makkers! ten laatste male
tot de strijd ons geschaart
en de Internationale
zal morgen heersen op Aard'
Makkers! ten laatste male
tot de strijd ons geschaart
en de Internationale
zal morgen heersen op Aard'

De heersers door duivelse listen
bedwelmen ons met bloed'gen
damp
Broeders! strijdt niet meer voor
and'rer twisten
breekt de rijen hier is uw kamp
Gij die ons tot helden wilt maken
o! Barbaren denkt wat gij doet
Wij hebben waap'nen hen te raken,
die dorstig schijnen naar ons bloed

Makkers! ten laatste male
tot de strijd ons geschaart
en de Internationale
zal morgen heersen op Aard'
Makkers! ten laatste male
tot de strijd ons geschaart
en de Internationale
zal morgen heersen op Aard'

Figuur 17. Synthesebeeld

Team:
Jolien Coppejans, Marlies Declerck,
Ben Vandenput, Michiel Van
Gucht, Aurélie Vercruysse, Wouter
Verleure, Steven Vranckaert,
Babette Wyckaert

Dissectie van het lint.

Continuïteit zorgt voor verlies van contrast tussen kern en lint.

De landelijke fusiegemeente Gooik, parel van het Pajottenland, transformeerde van een oorspronkelijk eerder agrarische gemeente tot een *woongemeente met verschillende linten*. In hun ruimtelijke visievorming is de gemeente Gooik in 2012 ingestapt in een project van de Vlaamse bouwmeester (2012) waarbij de vernieuwende aanpak van Maat Ontwerpers op het *omgaan van verdichting in de linten als alternatief voor een gedeconcentreerde bundeling in de kernen* grote impact had. Het is in deze context dat we de vraagstelling 'of deze linten al of niet een problematiek of eerder een potentie zijn?' moeten kaderen. We kregen dan ook de specifieke vraag betreffende het al of niet verder verlinten of ontlinten?

Grondgebied Gooik wordt gekenmerkt door een steenweg, vijf historische kernen en verschillende lintbebouwingen die gegroeid zijn uit de *vijf historische kernen*: Gooik, Strijland, Oetingen, Leerbeek en Kester. Vier van deze kernen worden gekenmerkt door een kerk met daarrond enkele gebouwenclusters. De vijfde kern is ontwikkeld rond een hoeve. Langs de verbindingswegen treedt *verdichting van het wonen*, verlinting, op.

Figuur 18. Historische kernen

Figuur 19. Linten

Figuur 20. Eentonig lint

Deze tendensen hebben tot gevolg dat enerzijds de steenweg de verhuis en uitholling van de centrumfuncties teweegbrengt en anderzijds, door de woonentiteiten die zich enten op het lint, de kernen morfologisch steeds meer naar elkaar groeien waardoor de ervaring in de kernen en de linten meer homogeen worden. Het is niet meer duidelijk waar de dorpskern start en eindigt of waar er binnen en buiten gereden wordt. Het *verdichten van de kern* gebeurt door verkavelingen en werkt een continuïteit van het lint in de hand.

De continuïteit van het lint zorgt voor verlies van contrast tussen kern en lint. Het lint wordt ervaren als saai en eentonig.

We observeren dat door het *verdichten in de linten* er een beperkte relatie tot de *publieke ruimte* wordt gecreëerd. Er staan villa's die zich individueel oriënteren naar het achtergebied, op het mooie landschap, en hierdoor een eerder onverschillige relatie aangaan tot de straat. De bewoners sluiten zich af van de publieke ruimte en het landschap is een privéaangelegenheid. Waarbij

het *verdichten in de kernen* kansen laat liggen voor de ontwikkeling van de *publieke ruimte*.

In het masterplan van *Maat Ontwerpers* wordt er ingezet op de verdere *verdichting van het lint* maar niet in de kern. Ze voegen parels toe op het lint en in de kern wordt dan juist het *landschap naar de kern* toe getrokken. Er worden op strategische punten publieke ruimten en zichten ontwikkeld op het lint wat *leidt tot het versterken van het verlies van contrast tussen kern en lint*. Het blijft een eentonige ervaring. Het is een ervaring die wij niet wensen door te trekken binnen de verschillende kernen die voor ons uniek zijn en potenties hebben. Hier wordt het lint op dezelfde manier behandeld als de kern waardoor de eentonigheid van het lint nog steeds bestaat.

Vershil zorgt voor contrast tussen kern en lint.

Het masterplan zien wij als basis om aan te vullen door enerzijds *na te denken over hoe het wonen verder kan ontwikkelen op de linten* en anderzijds *door dorpskernen als publieke ruimte met elk hun eigen identiteit te creëren*. Op deze manier ontstaat er een verschil dat voor een contrast zorgt tussen kern en lint.

Het wonen verder ontwikkelen op de *linten* wordt niet gezien als een problematiek maar er wordt ingezet op de bestaande kwaliteiten om een *toolbox* met actiepunten te ontwerpen.

De eerste tool is het '*landschappelijk venster*'. Hier gaan we interessante specifieke punten openheid creëren. Dit zijn punten met zich op hoeves, open landschappen, of landschapstructuren zoals bomenrijen.

De tweede tool is '*dorpszichten creëren*'. Dit gebeurt door op afstand zicht te geven op de kern met kerk als baken. Het reeds bestaande zicht op de kerk in Gooik vanop het lint gaan we versterken. Op andere linten kunnen we dit creëren.

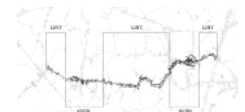
De derde is het '*strategisch verlinten*'. Dit laat verlinten toe op rest ruimtes in het lint op locaties waar minder relatie is tot het landschap door de topografie en aanwezige bebouwing.

Figuur 21. Landschappen naar de kern toe trekken

Figuur 22. Eentonige ervaring

Figuur 23. Vershil zorgt voor contrast en lint

Figuur 24. Toolbox lint

Figuur 25. Strategisch verlinten

Tot slot is er de tool 'snelheid'. Hierin wordt vooral gefocust op gescheiden weggebruik.

Onderstaande afbeelding laat zien hoe er specifiek en vanuit kwaliteiten wordt ingegrepen op het lint aan de hand van de toolbox

Figuur 26. Ingrenpen op het lint vanuit de toolbox

Om in de dorpskernen een specifieke publieke ruimte te creëren vanuit de eigenheid moet er gekeken worden naar de *identiteit* van elke kern. Dit wordt weergegeven in onderstaande afbeelding.

Figuur 27. Identiteiten van elke kern

Figuur 28. Toolbox kern

Door de hierboven weergegeven eigenheid van elke kern uit te spelen via een ontwerpend onderzoek geven we weer karakter en identiteit aan de dorpskernen. Er wordt gegaan naar identiteit door het versterken van de karakteristieke dorpsfunctie als publieke ruimte. Dit verschil zorgt voor een contrast tussen kern en lint.

Dit onderzoek heeft geleid tot een 'toolbox' voor de dorpskernen waarin vier actiepunten zijn opgenomen. Vier elementen die leiden tot een publieke ruimte binnen de dorpskern en een groter contrast met de linten.

Een eerste tool als actiepunt is het 'aangeven van grenzen'. Hierbij zou het punt waar het dorp binnen en buiten gegaan wordt benadrukken. Deze grens is op dit moment moeilijk op te merken en vaag. Deze grenzen kunnen enerzijds gecreëerd worden door veranderingen in het wegprofiel zoals vernauwingen. Anderzijds kan dit gebeuren door toevoegingen van elementen afhankelijk van de locatie en eigenheid van de kern.

Een tweede tool is 'het versterken van bakens'. Door dit in te voegen in de kern krijgt elk dorp een duidelijk herkenningspunt.

Een derde tool is 'versterken van publieke ruimte' van de kern. Dit zou betekenen dat open plekken op het lint in de kern worden aangevuld zodat hier een eerder gesloten plek wordt gecreëerd. Het is niet de bedoeling om verkavelingen als verdichting toe te passen.

Een vierde en laatste tool is 'ontwikkelen van traagheid' in de kern. Op dit moment maakt de kern deel uit van de snelheid van het lint. De kern zelf zou als 'shared place' gezien worden. Hierdoor komen de auto, de fiets en de voetganger in één ruimte zonder dat elk zijn eigen plek moet afbakend worden. Dit kan door het gebruik van materialisatie. Deze 'shared place' is ook een plek voor sociaal contact.

Als conclusie kunnen we stellen dat het lint nu wordt ervaren als saai en eentonig dit als gevolg van het verderzetten van de tendensen die de contrasten en de eigenheid tussen kern en lint negeren. De continuïteit van het lint zorgt voor verlies van contrast tussen kern en lint. Onze toolboxes voor het lint en de dorpskernen leiden tot transformatie door middel van strategische actiepunten. Het verschil tussen kern en lint wordt in zijn eigenheid versterkt. Dit doen we door enerzijds in te zetten op de linten met hun doorzichten op het landschap en door hun geprivatiseerde zichten op het achterland en anderzijds doen we dit door de kernen met hun geïnterioriseerde publieke ruimte van traagheid en sociaal contact.

Figuur 29. Aangeven van hoeve als grens.

Figuur 30. Aangeven van grens door wegprofiel

Figuur 31. Shared space in Strijland en kerk als baken

‘Guuk, da moeje echt meemoaken’

De zoektocht naar deze synthetiserende compositie van het hedendaagse landschap

Met deze film willen we een duidelijk pleidooi starten voor het behoud van verschillende sterke en gevoelsmatige elementen in de hedendaagse context. Het uitvergroten en samenbrengen van de verschillende landschappelijke, socio-culturele en economische elementen helpen ons om een zekere essentie onder ogen te zien die anders voorbij gelopen wordt. De confrontatie van die elementen zorgt voor de bewustwording van de inherente waarde van het landschap. Die bewustwording is van vitaal belang bij de waarneming van de verschillende relaties want door de veranderende maatschappelijke realiteit kent ook het landschap en de inherente verhoudingen een metamorfose.

Fragmenten van het Bruegeliaans landschap

Flanerend door het Gooikse, ontdekken we een aantal bijzonderheden. Binnen die duidelijke verharde context komen wel een aantal schoonheden naar voor die een zekere fundamentele waarheden bij de bezoeker naar boven brengt. Die essentie valt op, net omdat ze zo markant naar voor komen in de harde realiteit van de moderne tijd waarin schoonheid geen plaats kent binnen het efficiënte.

Verder vallen een aantal relaties tussen mens en landschap te herkennen. Deze relaties zijn sterk onderhevig aan verandering. De veranderende context van producerend naar consumerend landschap zorgt voor een extra dimensie. De verhouding tot het landschap is voedingsbodem voor een andere lezing van de bestaande Gooikse context.

Met de flanerende zoektocht doorheen het landschap valt op dat het hedendaags Bruegeliaans landschap niet te vinden is. De elementen zijn er wel maar ze bieden geen totaalervaring.

Bij Bruegel is die landschappelijke totaalervaring wel aanwezig. De composities geven een aanzet om de landschappen te gaan kaderen en te bekijken vanuit de inherente kwaliteiten. De inhoud van de schilderijen zijn hierbij niet van belang wel de manier van onderzoek, kijken en verbeelden van de

uit Brueghel - De oogst

maatschappelijke realiteit van die tijd. Deze lezing wordt nu toegepast op een hedendaags landschap dat wordt herbekeken en geherinterpreteerd.

Wanneer er dieper wordt ingezoomd op de doeken, worden duidelijke gelaagdheden herkend. De gebeurtenissen in de schilderijen van Bruegel worden in drie taferelen vertoond; een front-, een midden- en een achtergronddaferaal, waartussen relaties vertoond worden. Deze taferelen capteren de ervaringen van de schilder. Het is een mentaal beeld waarin de losse ervaren elementen samengevoegd worden tot een duidelijk uitvergroot landschap. De kwaliteiten en de appreciatie voor het geschilderde blijken uit deze composities. Het standpunt van de schilder geeft ook een duidelijke relatie met de nabije en verre elementen in het landschap. Het biedt een vast kader waaruit de toeschouwer getoond wordt wat hij niet ziet.

Deze gelaagdheid van het Bruegeliaanse landschap is ook herkenbaar in de hedendaagse Gooikse context. De verschillende taferelen die het Gooikse landschap in zich hebben, kunnen de basis zijn voor een sterke ruimtelijke visie. Het herkennen van de verschillende taferelen in de gelaagde context volgens de principes van Bruegel bieden een heel andere kijk op de bestaande context.

In Gooik is het landschap centrum van de activiteit. Het Gooikse landschap, parallel in het Pajottenland, wordt grotendeels gevormd door de bestaande groene, open ruimte. Toch bestaat er een soort absurde relatie tussen gebruiker en landschap. Het dient slechts als decor voor het dagelijkse leven van de regionale dorpsbewoner. Binnen het regionaal verstedelijkt netwerk is Gooik een woondorp met een uiterst succesvolle woonomgeving die gevormd wordt door de visuele relatie met het landschap. Toch is ook de fysieke verhouding tot die context van even groot belang. Een toegankelijke open ruimte geeft een sterkere dynamische context die beleefbaar wordt en wel degelijk kan ervaren worden. Het woondorp heeft die dynamiek nodig. De open ruimte biedt een actieve ruimte voor de burgerinitiatieven van het dorp.

‘At every instant, there is more than the eye can see, more than the ear can hear, a setting or view waiting to be explored. Nothing is experienced by itself, but always in relation to its surroundings, the sequence of events leading up to it, the memory of past experiences.’

Kevin Lynch, The image of the city

Er zijn duidelijk afzonderlijke elementen te herkennen; een kerktoeren, een zendmast, een heuveltop, een rund, een steenweg. Afzonderlijk bieden ze geen betekenis in het landschap. Het is die interrelatie die betekenis schept. De eigenaar van het rund rijdt verderop met zijn tractor en bewerkt de cultuurgrond. De zendmast bedient een radio van een auto op de steenweg. De kerktoeren en de zendmast samen geven een gevoel van oriëntatie en schaal aan de omgeving. Het zijn die relaties die we in het hedendaagse landschap trachten te ontdekken en te kaderen zodat ze betekenis bieden in functie van een sterke visie.

Totaalervaring van het Gooikse landschap

Fragmenten van het Bruegel landschap zijn te vinden in de huidige context. Toch blijft de totaalervaring zoek. Om die totaalervaring wel te vatten, wordt een imaginair beeld gecreëerd die het ervaringslandschap naar voor schuift. In dat mentale beeld zijn alle bestaande elementen vervat van het Gooikse landschap. Via de ervaring wordt een sterke visie naar voor geschoven die allesomvattend is. De verhouding tussen landschap en mens is daarbij de basis voor ontwikkeling.

Net zoals de mentale beelden van Bruegel wordt het ervaren landschap gecombineerd tot één beeld waarbinnen duidelijke verhoudingen tussen de verschillende elementen naar voor komen. De samenhang van deze elementen zijn belangrijk voor de perceptie op het landschap en het biedt een inzicht in de rijkdom van het bestaande.

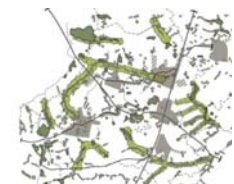
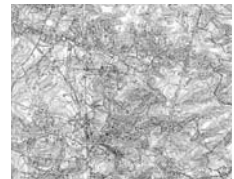

Het mooie landschap, de ondergaande zon, een beekvallei het zijn allemaal elementen die een meervoudige betekenis bieden aan de ervaring. De warmte van de ondergaande zon op je gezicht, het horen van het klaterende water van de beek zijn de tactiele elementen die zorgen voor een duidelijke totaalervaring die een volledig mentaal landschapsbeeld scheppen.

Landschap als totaalervaring

Daar waar het structuurplan aan de hand van analyserende elementen en ruimtelijke structuren eerder aan de oppervlakte blijft, willen wij een voorstel doen om het landschap te gaan ontdekken vanuit menselijk standpunt en schaal. De totaalervaring is daarbij van essentieel belang. Het landschap dient als basis voor de verdere ontwikkelingen binnen Gooik maar dan moet het wel op de juiste manier ingezet worden. De synthetiserende compositie van de verschillende Gooikse landschapselementen geven hierbij een tegengewicht aan de analytische manier van stedenbouw die het structuurplan ons oplegt.

Naar een nieuw landschapsbeeld

uit structuurplan Gooik

Big boxes on the hillside?

Het villavraagstuk van Gooik

Maaïke Cauwels, Mathijs Cool, Floris De Clercq, Stijn De Kegel, Lore Goethals, Saar Huyghebaert, Yaëlle Jacobs, Sandu Niessen, Simon Vanaken

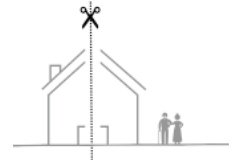
De grote vrijstaande woningen of villa's zijn opmerkelijke elementen die prominent aanwezig zijn in Gooik, het Pajottenland en elders in Verkavelingsvlaanderen. Ze komen voor in allerlei vormen en maten, in de dorpskern en langs de steenwegen. Het aanbod van dergelijke bestaande woningen is groot, maar ook de nieuwbouwwoningen behoren niet zelden tot dit type huizen. Het aanbod van grote villa's is opmerkelijk ruim en staat in fel contrast met de vraag naar kleinere woningen. Wordt het fenomeen van groot wonen met weinig mensen een vicieuze cirkel? Biedt woningdelen een uitweg?

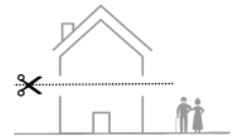
Figuur 32.
Geografische verspreiding van
villa's in Gooik

Kangoeroewonen: de demografie en de wet

1107 inwoners van Gooik zijn ouder dan zestig jaar. Velen van hen wonen in de klassieke villa's. Wanneer de kinderen het huis uit zijn en hun partner overlijdt, wordt het huis vaak te groot voor hen alleen. De ouderen zijn echter niet de enige demografische groep die betrokken is bij het probleem. De bevolking van Gooik stijgt en ook de jongere generaties voor wie een eengezinswoning vaak buiten het budget valt, vormen een deel van het villavraagstuk. Richtlijnen reglementeren de omvang van woningen op bepaalde percelen, die vaak veel groter moeten zijn dan de grondeigenaars wensen. Woningdelen is voor enkelen van hen een oplossing, maar de houdingen hiertegenover zijn uiteenlopend. Sommigen verlaten hun gemeente nog liever dan hun woonst om te vormen naar een kangoeroewoning en ook omtrent kangoeroewoningen is de wetgeving zeer strikt. Woningen splitsen mag niet in landbouwgebied. Het horizontaal opdelen van een woning is wettelijk verboden, terwijl het verticaal opdelen wel kan. In welke mate worden plannen en ideeën verhinderd door de wetgeving? Daarnaast is het belangrijk verder te kijken dan de huidige bewoners van het huis. Wat moet er met hen gebeuren met zo'n kangoeroewoning wanneer de eigenaar sterft?

Figuur 33.
Verticaal splitsen mag

Figuur 34.
Horizontaal splitsen mag niet

Het masterplan en toekomstmuziek

Het masterplan van Gooik focust omtrent woningdelen voornamelijk op de vierkantshoeves, maar kan zich zeker meer gaan toespitsen op de toekomst van de villa's in het kader van duurzaamheid en sociale cohesie in de gemeente. Het delen van woningen kan een oplossing bieden voor de exodus van ouderen en minder mobiele mensen uit Gooik die er niet langer zelfstandig kunnen leven, maar het kan verder gaan dan enkel dit indien het in een wettelijk kader wordt ingepast. Het opsplitsen van een woning moet makkelijker mogelijk gemaakt worden, zowel verticaal als horizontaal. De villa's kunnen naast een kangoeroewoningfunctie ook onderdak bieden aan sociale projecten, jeugdhuizen, winkels met streekproducten of musea en zo een manier zijn om de verschillende kwaliteiten van de gemeente en het landschap te accentueren. Het landschap verandert in dat geval niet zichtbaar, maar het gebruik van het landschap verandert grondig.

Verandering

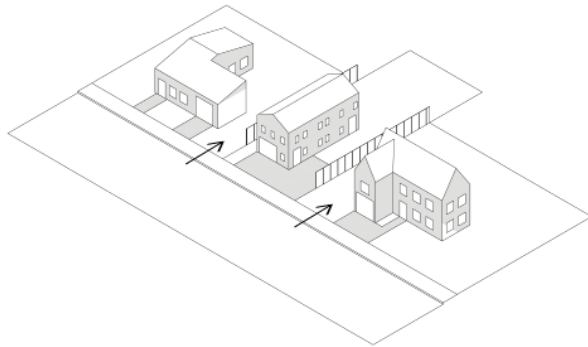
Strategisch zijn er verschillende opties voor het fysieke aanpassen van de villa's. De tuin kan opengesteld worden, maar in plaats van de tuin en het landschap te delen kan het ook verder gaan en kan de villa afgebroken worden om het zicht op het landschap te maximaliseren. In dat geval veranderen zowel het visuele als het gebruik van het landschap. Indien de villa te klein is voor de nieuwe functies, zoals bijvoorbeeld een nieuwe KMO-site, kan er op de tweede rooilijn bijgebouwd worden of is tussenbouw een optie en kan het gebouw verlengd worden. Wanneer de villa's van functie veranderen is het noodzakelijk dat er rekening wordt gehouden met de inpassing van de functies in het landschap en met de wensen van de bevolking omtrent de inpassing van de functies. Kleinschalige economische projecten als zelfpluktuinen, verkooppunten van streekproducten, recreatieve functies en horeca

Figuur 35.
Openstellen tuin

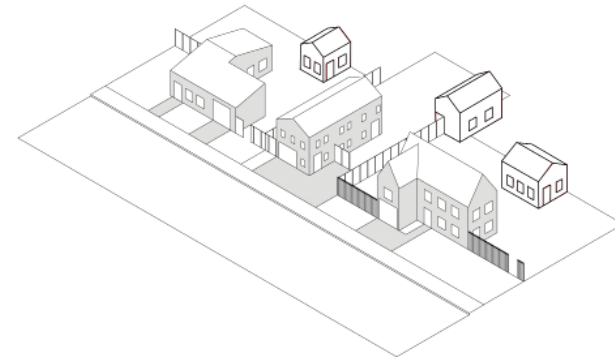
Figuur 36.
Maximaliseren landschap

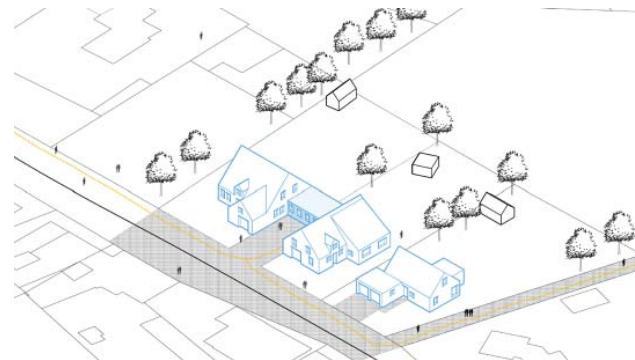
kunnen gekoppeld worden aan een zacht netwerk van kleine wegen om deze attractiever te maken voor de wandelaar en fietser en de focus van de steenweg te halen.

Conclusie

Te grote privégebouwen kunnen een nieuwe functie huisvesten en de netwerkrelatie in en tussen de dorpen vergroten. De toevoeging van functies naast kangoeroewoningen en de koppeling aan een mobiliteitsnetwerk kunnen de gebouwen die nu het probleem vormen een troef worden indien de wetgeving dit mogelijk maakt. Gooik is een kleine gemeente in de schaduw van Brussel met een villaprobleem dat mits enkele aanpassingen en oplossingen echter een betekenis kan hebben voor de omgeving en eventueel zelfs een pilotproject kan worden voor andere plekken met hetzelfde probleem.

Figuur 37.
Bouwen op tweede rooilijn

Figuur 38.
Tussenbouwen

GOOIK: Verleggen voor een nieuwe kern

Het staat vast dat de handel in Gooik zich langzaam verplaatst van de deelgemeentes naar de verkeersknooppunten en 'de steenweg'. Nieuwe beleidsvragen en -documenten stellen luidop de vraag hoe dit kan gecounterd worden. De functie van de dorpskernen worden angstig in vraag gesteld met een licht conservatieve houding. De 'ontwerponderzoeken' en afgewandelde denkpijsten getuigen van een zekere ambitie en 'duurzaamheidsvisie', maar gaan voorbij aan een vraagstelling die nog meer voor de hand ligt en misschien nog eenvoudiger kan beantwoord worden.

Zo verleggen wij de nadruk van de voorbijgestreefde economische functies, naar de functies waar het Pajottenland in uitblinkt als parel. Ons antwoord op de rol van de kernen, dat we dan ook graag net iets luider verkondigen, opent de deur voor andere en interessantere vragen. Gooik heeft een centrum met een ongelofelijke meerwaarde - opgespannen tussen haar bijna verloren entiteiten - heeft Gooik een leegte, een landschap. Dit vormt het centrum van Gooik.

Gooik stelt zichzelf voor, samen met haar vijf deelgemeenten, als parel van het Pajottenland. De charme van het dorpsgevoel bevindt zich, aldus de burgemeester, in het lokale van de verschillende dorpskernen. De scholen vormen een belangrijk onderdeel van de identiteit van deze kernen.

Er is echter de trend dat de handel, die zich voordien in de kernen bevond, zich geleidelijk aan verplaatst naar de steenweg. De omzet van de handel die zich hier vestigt, vergroot en de bereikbaarheid verbetert. Door deze ontwikkeling is men echter direct aangewezen op het gebruik van de auto, en als men zich dan toch reeds in de auto moet verplaatsen, wat houdt de mensen dan tegen om zich te verplaatsen richting de 'echte' kernen, Halle en Ninove of zelfs Brussel?

Dit wordt bevestigd wanneer we de cijfers erop naslaan; zo zien we een enorme koopvlucht richting die omliggende steden. Zo verplaatst 33% van de bevolking uit Gooik zich richting Ninove en 13% richting Halle voor dagdagelijkse goederen. Voor periodieke goederen zien we een soortgelijke koopvlucht van 33% naar Ninove en 16% naar Halle en zelfs 18% naar het Brussels Gewest. Voor uitzonderlijke goederen en horeca, respectievelijk 40% en 24%, zien we ook een grote verplaatsing naar Ninove. Voor cultuur zien we dat 37% naar het Brussels Gewest uitwijkt. Meer dan de helft blijft voor deze laatste voorzieningen toch binnen Gooik (Feitenfiche Gooik, 2015).

Deze cijfers tonen een zekere trend, die niet zomaar om te keren is. Wij stelden ons dan ook de vraag of dat Gooik wel een economische functie als doel heeft. Is de verplaatsing van de handel naar de Steenweg effectief een probleem? De kracht van de verschillende centra van de deelgemeentes ligt volgens ons niet puur in de economische activiteiten.

Figuur 39.
Gooik pursuit:
functies deelgemeente

Gooik en haar eigenheid

Cruciaal voor deze verschillende dorpskernen zijn echter de nog steeds beperkt aanwezige publieke functies. Ook de gebleven handel, die in nog beperktere mate aanwezig is, kan een sleutelrol spelen zonder dat hier expliciet op ingezet moet worden. Een betere en aangenamere verbinding tussen de kernen kan deze ontwikkeling stimuleren. Deze verbinding verloopt momenteel vooral via de steenweg, wat zorgt voor de bovengenoemde doorrit naar de omliggende gemeentes.

Inzetten op zacht verkeer kan essentieel zijn om van Gooik (terug) één geheel te maken. Om dit zacht verkeer mogelijk te maken, moeten de lokale wegen tussen de dorpskernen verkeersveilig(er) ontwikkeld worden en moet de aanwezige verkeersdruk in de kernen aangepakt worden. Zo kan de focus, omtrent de verplaatsingen binnen Gooik, verschoven worden van de auto naar andere vervoersmiddelen. Het landschap, de parel van het Pajottenland, is namelijk niet gediend met de overheersing van koning auto. Gooik is meer dan een kruispunt tussen Ninove, Halle en Brussel.

De troef van Gooik is haar landschap. De leegte heeft hier zowel een structurerende als een functionele rol. Het centrum van Gooik bevindt zich dus niet in de centra van de deelgemeentes, wel in haar landschap en haar leegte.

Kabelbaan

De idee om deze leegte te exposeren via toevoeging van een kabelbaan, benadrukt de kracht van Gooik. De kabelbaan wordt gebruikt als instrument om de landelijkheid, de parel, beter zichtbaar te maken. In plaats van in te zetten op economische functies, kan men beter inzetten op het landschap. Door het invoegen van recreatieve functies, kan het dorp op een dynamische wijze opleven.

De kabelbaan functioneert hier dus als hypothese, of zelfs als instrument, om het gebruik van én de link met het landschap te stimuleren. Het netwerk in Gooik is reeds aanwezig; men kan dit versterken door betere verbindingen te creëren in het landschap.

De kabelbaan wordt hier ingezet ter illustratie van onze visie. Deze zorgt ervoor dat de focus ligt op het landschap en haar belevenis. De omgeving krijgt dus de volledige aandacht van de gebruiker.

Het invoegen van alternatieve vervoerssystemen in Gooik maakt het landschap toegankelijk en versterkt het netwerk. Via dit netwerk, is de ontwikkeling in de verschillende dorpskernen terug mogelijk. Door het verbeteren van het lokale netwerk, wordt de identiteit van het landschap gevrijwaard.

Conclusie

De handel die de steenweg verkiest boven de dorpskern, is volgens ons een transitie die zich zal verderzetten naar de échte kernen, zoals Ninove, Halle en Brussel. Wij geloven niet dat deze evolutie omgekeerd moet worden.

Gooik heeft geen behoefte aan economische groei. De steenweg is geen concurrent van de dorpskernen. Gooik moet inzetten op de kracht van haar leegte; de kracht van haar landschap.

Wees maar niet verlegen voor een nieuwe kern.

Figuur 40. Kabelbaan

Landelijke knooppunten, netwerken en parels in Gooik

Hans Leinfelder, Karel Wuytack, Tine Van Herck, Griet Hanegreefs, Pascal De Decker en de studenten uit de master stedenbouw en ruimtelijke planning van KU Leuven

Op uitnodiging van het gemeentebestuur van Gooik en de Plattelandsacademie van de Landelijke Gilden werkten 50 studenten uit de master stedenbouw en ruimtelijke planning van KU Leuven gedurende een intensieve werkweek aan een visie op het 'herdorpen' van Gooik in Vlaams-Brabant. Deze ambitie is een duidelijke beleidsprioriteit voor het gemeentebestuur, wat ook blijkt uit het masterplan van Maat Ontwerpers voor de hoofdkern.

Parel in de rand van een wereldstad

Gooik kroont zichzelf tot de 'Parel van het Pajottenland'. Deze gemeente, met iets meer dan 9.000 inwoners, ligt inderdaad centraal in de heuvelachtige leemstreek ten zuid-westen van Brussel. Van een agrarische gemeente transformeerde het de voorbije decennia tot een woongemeente in de invloedssfeer van de hoofdstad. Hoewel het zich (nog) geen 'slaapgemeente' van Brussel wil noemen, kan Gooik niet ontkennen dat menig gezin het dé visueel aantrekkelijke en redelijk bereikbare woonplaats vindt om na een dag of een week Brusselse hectiek tot rust te komen. Het is dus even goed een parel in de rand van het enige knooppunt in België dat volwaardig is ingebed in het mondiale netwerk van wereldsteden. Gevolg van deze verhouding tot Brussel is ook dat de dagelijkse functionele relaties in Gooik zich niet langer op het niveau van de gemeente, tussen de dorpen en het omgevende landschap, situeren. Ze vinden, als gevolg van de algehele schaalvergroting van menselijke activiteiten, plaats op het bovenlokale schaalniveau van de stadsregio. Dit drukt zich ook fysiek-ruimtelijk in de gemeente uit, met de verhuis van winkels vanuit de dorpskern naar de doorgaande steenweg van Asse naar Edingen.

Om deze parel in de toekomst nog sterker te doen glanzen, heeft het gemeentebestuur groot gelijk dat het zich bezint over de rol en positie van Leerbeek, Oetingen, Kester, Strijland en Gooik, de vijf dorpen in de gemeente. De voorstellen die de studenten gedurende de werkweek voor uiteenlopende concrete uitdagingen formuleerden, voegen zich samen tot een pleidooi voor een visie over knooppunten, netwerken en parels, zij het dan op het zeer lokale niveau van de landelijke gemeente. De verlinte verbindingswegen tussen de kernen vormen hierbij niet langer het primaire netwerk tussen de vijf dorpen. De dorpen worden ten volle als functionele knooppunten geherwaardeerd door deze

vooral op te hangen aan een nieuw te ontwikkelen netwerk op lokaal niveau dat optimaal inzet op het unieke landschap van Gooik. Aan de huidige, vooral visuele relatie tussen dorpen en landschap wordt op die manier opnieuw een sociaal-economische dimensie toegevoegd.

Dorpen als vijf functionele knooppunten

Het 'heroveren' van het verhuisde winkelapparaat door de dorpen lijkt een utopie, wars van enige economische logica. Veel belangrijker is het om in te zetten op het behoud en de versterking van de identiteitsbepalende, vooral publieke voorzieningen en van de publieke ruimte op strategisch geselecteerde plekken in de dorpen. Op die manier verdwijnen de dorpen niet langer in de aaneengesloten verlinting langsheen de verbindingswegen, maar wordt hun identiteit als knooppunt opnieuw functioneel én visueel geënceneerd.

Wat het masterplan van Maat Ontwerpers als ambities en concepten voor de publieke ruimte en de publieke functies in de hoofdkern Gooik voorstelt, vormde voor de studenten het startpunt om de ruimtelijke opgaven in de vier andere dorpskernen efficiënt het hoofd te bieden. In Strijland vormt, eerder dan het kerkplein, het uitgestrekte sportcomplex de werkelijke functionele en mentale kern van het dorp. Ter versterking van deze publieke ruimte zou bijvoorbeeld het jeugdheem hier een nieuwe plaats kunnen krijgen. In Oetingen dient zich dan weer wel een fysieke ingreep op het centrale plein aan. De bouw van een centraal gelegen kiosk zou een samenhang kunnen creëren tussen de verschillende, reeds aanwezige voorzieningen. In Leerbeek richt de aandacht zich in de eerste plaats op de drieledige identiteit van het dorp: de steenweg, de idyllische dorpskern, en enkele verkavelingen met een zorginstelling. Enkele anker-elementen binnen Leerbeek, zoals de kerk en het tramstation, zouden meer nadruk moeten krijgen en zo kunnen functioneren als letterlijke wegwijzers voor een zachte verbindingsslus tussen de drie identiteiten van het dorp. In Kester tenslotte ontbreekt op een opzichtige manier de wisselwerking tussen een lokale markt en het kerkplein. Opnieuw biedt Maats masterplan voor hoofdkern Gooik, meer specifiek het concept van een dorpsas, de inspiratie om deze twee ruimtes met elkaar te verbinden via een eenvoudig hellend platform. Bewust of onbewust gaan deze ingrepen in de fysieke ruimte gepaard met een functionele differentiatie van de vijf dorpen in Gooik. Dit impliceert bijgevolg ook een onderlinge afhankelijkheid waardoor de beleving van een netwerk van dorpen in het dagelijkse leven in kracht toeneemt.

Specifieke aandacht moet ook uitgaan naar de kerken en dorpsscholen in de dorpen. Deze voorzieningen geven al eeuwen de centraliteit van de dorpen

een gezicht, maar dreigen als gevolg van schaalvergroting ook uit het dorp te verdwijnen. Door de terugloop van het aantal kerkgangers en de bijbehorende sluiting van verschillende kerken, moet de gemeente op zoek naar een nieuwe collectieve betekenis voor deze gebouwen. Hierbij gaat het over de kerk als een herkenningpunt én als een publieke binnen- en buitenruimte. Elk kerkgebouw en het voorliggende, momenteel voor de auto ingerichte plein moeten daarbij een kernspecifieke publieke invulling krijgen. Op hun beurt resulteren energetische uitdagingen en een toenemend leerlingenaantal, als gevolg van toenemende interesse vanuit de buurgemeenten en zelfs Brussel, in plannen om historische schoolgebouwen in de dorpen af te breken of uit te breiden. Het is uiterst belangrijk om deze transformaties met respect voor de visuele identiteit van de gebouwen uit te voeren. Het behoud van een gevel of verwijzingen in nieuwbouw naar het historische bouwwerk zijn een minimum.

De aanpak van het doorgaande verkeer in de dorpen, wordt aanvoeld als de ingreep met de grootste impact op het herstel van de identiteit van de vijf dorpen als functionele knooppunten in het huidige verlinte weefsel. Waar Maat Ontwerpers eerder aanstuurt op een versterkte beleving van het landschap in de hoofdkern van Gooik, mikken de studenten op gerichte verkeersremmende maatregelen in de vijf dorpen, onder meer door de selectieve aanpak van de publieke ruimte. Vandaag vormen de dorpen voor het onoplettende, doorgaande verkeer slechts een anoniem onderdeel van het verlinte weggennet. Ze moeten echter terug beleefd worden als functioneel knooppunt, als een plek met (publieke) voorzieningen waar alle wegen samenkomen en het verkeer automatisch vertraagt.

Nieuw te ontwikkelen lokaal netwerk

Het masterplan van Maat Ontwerpers voor de dorpskern van Gooik doet het voorstel een dorpslus te introduceren. Dit wandel- en fietspad zou toelaten te genieten van en te recreëren in het waardevolle landschap rondom de hoofdkern. Deze concentrische dorpslus heeft echter slechts weinig betekenis voor het recreatief medegebruik rond de vier andere dorpen. Onder meer om die reden legt Maat Ontwerpers terecht de nadruk op de oude trambedding die Brussel veertig jaar geleden verbond met verschillende plaatsen in het Pajottenland.

De potentie van de oude trambedding reikt echter verder dan deze van geschikte drager voor zacht recreatief verkeer in Gooik. Het moet op termijn een structurerend onderdeel, de ruggengraat, vormen van een nieuw te ontwikkelen lokaal netwerk dat de vijf dorpen op een verkeersveilige manier met elkaar

verbindt voor fietsers van alle leeftijden. Dit kan door het inrichten van de trambedding en bestaande landbouwwegen tussen de kernen als een fijnmazig netwerk van 'fietsstraten', namelijk straten waar de fiets voorrang heeft op de auto en tractor. Het is dé noodzakelijke aanvulling op het reeds vermelde streven naar een verhoogde, onderlinge afhankelijkheid van de dorpskernen. Slechts als de Gooikenaar de mogelijkheid krijgt om op een veilige manier van het ene dorp naar het andere te fietsen, ontstaat er een alternatief voor een té vluchtige en dus niet te realiseren beleving van het dorpennetwerk vanuit de auto.

Dit nieuw te ontwikkelen lokaal netwerk van 'fietsstraten' tussen de vijf dorpen, speelt ook in op de sterk gefragmenteerde beleving van het Gooikse landschap vanuit de dorpen en lintbebouwing. In plaats van te pogen om het landschap als groene vingers binnen te trekken in de dorpen, worden de dorpsbewoners door het netwerk van fietsstraten naar het landschap getrokken. Het unieke landschap wordt het centrum van de gemeente en een troef om naar de fiets te grijpen, zowel voor de recreanten als voor de eigen bewoners. Een meer verregaand voorstel om een kabelbaan of sleeplift tussen de vijf dorpen aan te leggen, speelt op dezelfde idee in. Het inbrengen van deze extra ervaring in het Gooikse landschap draagt evenwel het risico in zich dat op termijn de toeristisch-recreatieve functie primeert op het dagelijkse nut voor de bewoner van Gooik.

Deze keuze voor een nieuw lokaal netwerk tussen de vijf functionele knooppuntdorpen houdt tegelijkertijd de keuze in om geen onnodige aandacht te besteden aan de verlinte verbindingswegen tussen de vijf dorpen. Zij blijven hun huidige rol voor het autoverkeer en openbaar vervoer behouden. De snelheid van het autoverkeer is er echter te hoog waardoor het er onveilig is voor fietsers en voetgangers. De lengte van de verbindingswegen is bovendien te groot om een volledige herinrichting met het budget van een landelijke gemeente te overwegen. Ook het aanpakken van de eentonige en vrij saaie beleving van deze verbindingswegen, is een eindeloze opdracht. Tenslotte is de relatie tot het landschap er erg beperkt. Het achterliggende landschap wordt vooral beleefd vanuit de huiskamer of eigen tuin. Omwille van die privatisering en de maatschappelijke weerstand om dit om te buigen, laten de studenten de herinrichting van het lint tot een constante relatie met het landschap bewust varen. Het lokaal netwerk tussen de vijf dorpen voor fietsers en wandelaars biedt een volwaardig alternatief.

Parels maken het lokale netwerk af

Het lokale netwerk doorheen het centrale landschap kan, buiten het 'schilder-

ren' van de fietsstraten, ongetwijfeld nog meer aan betekenis winnen door enkele gerichte ingrepen vanuit het gemeentebestuur, zoals de inrichting van de omgeving van naastliggende kapelletjes als uitnodigende rustpunten, enkele zitbanken of misschien een zeldzame uitkijktoren. Door de plaatsen zorgvuldig uit te kiezen waar het lokale netwerk de verlente verbindingswegen kruist, kan de gemeente deze inrichten als uitkijkpunten op de verder liggende dorpskernen en het landschap.

Daarnaast lijkt het vooral belangrijk om langsheen het netwerk beleidsruimte te creëren voor particuliere initiatieven die het potentieel in zich dragen om uit te groeien tot puntsgewijze pareltjes. Vrijkomende of leegstaande hoeves en te grote woningen voor bejaarde bewoners in de nabijheid van het lokale netwerk vormen hiertoe de kiemen.

Verschillende hoeves die in het verleden een ruimtelijke vertaling van de functionele relatie van de Gooikenaar met het eigen landschap waren, staan vandaag leeg of komen vrij. Het gemeentebestuur onderzoekt binnen het pilotproject voor het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen de mogelijkheid om deze leegstaande hoeves om te vormen tot meerdere woningen. Hiermee ligt de focus té eenzijdig op het wegwerken van de leegstand, terwijl de oorzaak, namelijk de schaalvergroting in de moderne landbouw, niet wordt geadresseerd. Deze trend staat in schril contrast met de moeilijkheden die biologische landbouwers en korte keten-landbouwinitiatieven ondervinden bij het zoeken van gronden. Vrijkomende hoeves en een beperkt deel van hun gronden bieden kansen aan dergelijke (meer duurzame) vormen van landbouw waarbij bovendien de voedselproductie opnieuw lokaal kan worden gekoppeld aan de consumenten via thuisverkoop. Door in de nabijheid van het lokale netwerk in hoeves ook andere programma's, zoals toerisme, recreatie, kleinschalige publieke voorzieningen, verkoop of zorg, toe te laten, kunnen extra inkomsten voor bestaande of nieuwe landbouwers ontstaan. Zij vormen kleine particuliere parels langsheen het lokale netwerk die de dorpsbewoners en recreanten naar het landschap lokken en opnieuw een socio-economische relatie creëren tussen het agrarische landschap en de dorpen.

Ook het masterplan van Maat Ontwerpers focust zich vooral op het hergebruik van leegstaande hoeves. Minstens even belangrijk zijn de ruimtelijke gevolgen van de vergrijzing in de gemeente. Bijna 1 op 10 inwoners in Gooik is ouder dan zestig jaar en velen van hen leven in woningen die vaak te groot zijn geworden voor hen alleen, ook buiten de dorpen. De woning delen met een jong gezin op zoek naar een grote woning is voor enkelen van hen een oplossing, maar de houdingen hiertegenover zijn uiteenlopend. Het delen van deze woningen kan echter verder gaan. Naast het opdelen tot een kangoe-

roewoning, kunnen dergelijke grote woningen en villa's, in de nabijheid van het lokale netwerk tussen de dorpen, naast de bejaarde ook onderdak bieden aan een sociaal project, een winkel met streekproducten, een kleinschalige publieke voorziening zoals een bibliotheekfiliaal, een beperkte horeca-functie of een museum. Of misschien wordt in eerste instantie de woning niet gedeeld, maar vormt de niet meer te onderhouden tuin een schakel in een systeem van tuindelen of zelfpluktuinen voor dorpsbewoners zonder tuin. Opnieuw kunnen particuliere parels ontstaan die de Gooikenaar weghalen uit de auto en onderdompelen in het lokale landschap.

Parels hoeven niet duur te zijn

Als landelijke gemeente beschikt Gooik vanzelfsprekend over een beperkt budget. Vanuit die optiek kan de keuze om niet in te zetten op een onrealistische herinrichting van de talloze kilometers verlente verbindingswegen al een eerste opsteker zijn voor het bestuur. Verder houdt bovenstaand denkwerk geen kostelijk pleidooi in om nieuwe open ruimte binnen te trekken in de dorpskernen, maar opteert het om het reeds overvloedig aanwezige landschap in Gooik een essentieel onderdeel te maken van het dorpennetwerk. Dit kost nauwelijks iets, behalve bij wijze van spreken de aankoop van vele potten rode verf en enkele verkeersborden om de fietsstraten te markeren en van enkele picknicktafels voor bij de kapelletjes.

Het beperkte gemeentelijk budget zou in de eerste plaats moeten gaan naar de herinrichting van een aantal bewust te kiezen strategische plekken in de vijf dorpskernen. De studenten suggereerden hierbij vooral enkele beperkte interventies in de vijf dorpskernen, het creëren van een publieke functie voor een aantal kerken en bijbehorende pleinen, de nodige aandacht voor de architecturale kwaliteit bij de uitbouw van de dorpsscholen en het herinrichten van een beperkt aantal kruispunten tussen het lokale fietsnetwerk en de verbindingswegen.

Tenslotte lijkt het vooral aangewezen dat de gemeente planmatig beleidsruimte creëert voor particuliere pareltjes langsheen het lokale netwerk tussen de vijf dorpen. Het realiseren van een planmatig kader voor de volledige of gedeeltelijke herbestemming van vrijkomende hoeves of van woningen die te groot zijn geworden voor hun bewoners, kost enkel het inschakelen van een aantal gedreven jonge ruimtelijke planners.

Begeleiding	Griet Hanegreefs Hans Leinfelder Pascal De Decker Tine Van Herck Karel Wuytack
Genodigden	Ad Habets (Zijaanzicht) Frans Thissen Laura Nagels (MAAT ontwerpers) Luk De Jonghe (Ruimte Vlaanderen) Sandra Schuit (Zijaanzicht) Peter Vanden Abeele (MAAT ontwerpers)
Met dank aan	Gemeente Gooik en haar inwoners Plattelandsacademie

Figuur 41. Receptie na publieke presentatie in Cam te Gooik.

